

महाराष्ट्र शासन

पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग

मुख्य इमारत, अभिलेख कक्ष, रुम नं. २२
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०००३२

दुरध्वनी क्र. ०२२ - २२०२ ५६०७

Email ID : teacul4.mc-mh@gov.in

क्रमांक : संकीर्ण ८२२५/प्र.क्र.४०७/सां.का. ४

दिनांक : ०४ ऑगस्ट, २०२५

प्रति,

१. अपर मुख्य सचिव, महसुल विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२. अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. अपर मुख्य सचिव, जल संपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई
४. प्रधान सचिव, नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
५. प्रधान सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. प्रधान सचिव, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
७. प्रधान सचिव, महिला व बाल कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई-
८. सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
९. सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१०. सचिव, पाणी पुरवठा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
११. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क विभाग, मंत्रालय, मुंबई
१२. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, एन.एस.आर.एल.एम.
१३. संचालक, एन.यू.एल.एम.
१४. राज्य समन्वयक, एन.एस.एस.
१५. संचालक, सांस्कृतिक कार्य संचालनालय, मुंबई.
१६. विभागीय आयुक्त, सर्व महसूली विभाग
१७. सर्व जिल्हाधिकारी
१८. सर्व आयुक्त, महानगरपालिका
१९. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
२०. सर्व मुख्याधिकारी

विषय : राज्यात "हर घर तिरंगा" अभियान साजरा करणेबाबत.

संदर्भ : १) केंद्रीय संस्कृती मंत्रालयाचे मा. सचिव यांची दि.३१ जुलै, २०२५ रोजीची ऑनलाईन बैठक.

२) मा. सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग दि.१ ऑगस्ट २०२५ रोजीची ऑनलाईन बैठक.

महोदय,

वरील विषयाच्या अनुषंगाने राज्यामध्ये दिनांक ०२ ऑगस्ट ते १५ ऑगस्ट २०२५ या दरम्यान "हर घर तिरंगा" अभियाना अंतर्गत विविध कार्यक्रम / उपक्रमांचे आयोजन करण्याबाबत केंद्र शासनाकडून सूचना प्राप्त झालेल्या आहेत. संदर्भ क्रमांक ०१ अन्वये केंद्र शासनाच्या संस्कृती कार्य मंत्रालयाचे मा. सचिव यांनी या संदर्भात दिनांक ३१ जुलै, २०२५ रोजी ऑनलाईन बैठक घेतली. या बैठकीमध्ये उपरोक्त कालावधीत साजऱ्या करावयाच्या वेगवेगळ्या कार्यक्रम / उपक्रमांबाबत सूचना देण्यात आलेल्या आहेत.

०२. "हर घर तिरंगा" अभियानाच्या अनुषंगाने, दिनांक ०१ ऑगस्ट, २०२५ रोजी मा. सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली ऑनलाईन बैठक आयोजित केली होती. दिनांक ०२ ऑगस्ट ते १५ ऑगस्ट, २०२५ या दरम्यान वेगवेगळ्या विभागांनी/कार्यालयांनी करावयाच्या कार्यवाहीचा तपशील या बैठकीत नमूद करण्यात आला.

०३. "हर घर तिरंगा" अभियान साजरे करण्यासंदर्भात केंद्र शासनाकडून एक सादरीकरणही प्राप्त झाले आहे. उक्त सादरीकरणही आपल्या कार्यालयास ई-मेलद्वारे अग्रेषित करण्यात आलेले आहे. आपणास विनंती करण्यात येते की, या सादरीकरणांमध्ये नमूद केलेल्या सूचना / कार्यक्रम / उपक्रम यावर आपल्या विभागाच्या वतीने योग्य ती कार्यवाही व्हावी."

०४ सन २०२२ पासून महाराष्ट्र राज्याने या अभियानात नेत्रदीपक कामगिरी केलेली असून यावर्षीही, "हर घर तिरंगा" हे अभियान महाराष्ट्रात यशस्वीपणे व प्रभावीपणे साजरे करण्यासाठी सर्व विभाग/कार्यालयांनी पुढाकार घ्यावा. "हर घर तिरंगा" अभियानांतर्गत केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेले सादरीकरण आपणास अग्रेषित केलेले आहेत, तरीही या अभियानातील महत्त्वाच्या व ठळक गोष्टी खालील प्रमाणे नमूद करण्यात येत आहेत:-

कार्यक्रमाचे स्वरूप:

हर घर तिरंगा अभियान हा कार्यक्रम संपूर्ण देशामध्ये २ ऑगस्ट ते १५ ऑगस्ट, २०२५ या कालावधीत साजरा करण्यात येईल. यामध्ये विविध स्पर्धा / कार्यक्रम / उपक्रम हाती घेणे अपेक्षित आहे.

तीन प्रमुख टप्पे:

हर घर तिरंगा अभियानाचे खालील प्रमाणे तीन टप्पे निश्चित करण्यात आलेले आहेत.

पहिला टप्पा (२ ते ८ ऑगस्ट):

या कालावधीत जे कार्यक्रम / उपक्रम राबवावयचे आहेत, त्यामध्ये प्रामुख्याने स्वयंसेवकांची नोंदणी, शाळा स्तरावरील जाणीव जागृती, लोकसहभाग व वातावरण तिरंगामय करणे अशा प्रकारचे उपक्रम राबवणे आवश्यक आहेत. त्याशिवाय सोबतच्या सादरीकरणाप्रमाणे सर्व उपक्रम/कार्यक्रम राबवणे आवश्यक आहे.

दुसरा टप्पा (०९ ते १२ ऑगस्ट):-

या कालावधीत करावयाच्या विविध कार्यवाहीचा तपशील सोबतच्या सादरीकरणांमध्ये नमूद आहे.

तिसरा टप्पा (१३ ते १५ ऑगस्ट):-

हा शेवटचा आणि महत्त्वाचा टप्पा आहे. या टप्प्यामध्ये प्रत्येक घरावर राष्ट्रध्वज फडकविणे अभिप्रेत आहे. त्या दृष्टिकोनातून योग्य ती कार्यवाही व्हावी. शासनाच्या सर्व संबंधित विभागांनी/कार्यालयांनी या अभियानामध्ये भाग घ्यावा.

०५. त्यानुषंगाने खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत:-

१. या अभियानाचा केंद्रबिंदू असलेला असलेला उपक्रम म्हणजे "हर घर तिरंगा" या उपक्रमाच्या अनुषंगाने शहरी व ग्रामीण भागातील प्रत्येक घरावर तसेच शासकीय / निमशासकीय सहकारी / खाजगी आस्थापना कार्यालय या ठिकाणी राष्ट्रध्वज फडकवण्यात यावा.
२. आपल्या जिल्ह्यामध्ये आवश्यक राष्ट्रध्वजाची मागणी किती असेल याचा अंदाज घ्यावा व त्यानुसार बचत गट व इतर व्यवसायिकांमार्फत राष्ट्रध्वजाचा पुरेसा पुरवठा होईल हे सुनिश्चित करावे. सोबत अशा काही बचत गटांची यादी जोडलेली आहे. आवश्यक ती मदत हवी असल्यास केंद्र शासनाच्या पॅनेलवरील वेंडरची नावे पुढीलप्रमाणे आहेत. Kasturi Enterprises, Mumbai, (९९२४९ ८४४१०), Elegsa Flags and Garments, Mumbai (Amit Manjrekar ९८२०५ १५५९८) व Suguna creation, Goregaon Mumbai (Chandu (६३५३-९४४२४९). राष्ट्रध्वज निर्मिती व विक्रीमध्ये स्वयंसहाय्यता बचत गटांना विशेष प्राधान्य द्यावे.
३. जिल्ह्यातील प्रमुख शासकीय कार्यालये / महत्त्वाची स्थळे/ पाणीसाठे आणि वारसा स्थळे या ३ ठिकाणी तिरंगा रोषणाई करणे अपेक्षित आहे.
४. विविध प्रकारच्या स्पर्धा जसे की रांगोळी स्पर्धा, राखी निर्माण स्पर्धा आयोजित करण्यात याव्यात. या स्पर्धा तिरंगा विषयक आशयाशी संबंधित असाव्यात, ज्या ठिकाणी स्पर्धा शक्य नाही त्या ठिकाणी कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात यावे.
५. सर्व शासकीय संकेतस्थळांवर "हर घर तिरंगा" विषयक मजकूर आणि संबंधित लोगो असावेत.
६. यावर्षी "हर घर तिरंगा, हर घर स्वच्छता : स्वतंत्रता का उत्सव, स्वच्छता के संग" या घोषवाक्यासह "हर घर तिरंगा" अभियान साजरे करावयाचे आहे. त्यामुळे या संदर्भाने स्वच्छ पाणी व

परिसर स्वच्छता या मोहिमा हाती घेणे आवश्यक आहे. या उपक्रमाचे महत्त्व लक्षात घेता प्रत्येक शाळांमध्ये आणि महाविद्यालयांमध्ये या उपक्रमाची माहिती देण्यात यावी.

७. १५ ऑगस्ट रोजी अमृत सरोवर आणि सार्वजनिक स्थळे अशा ठिकाणीही राष्ट्रध्वज फडकण्यात यावा.

८. या अभियानामधील आणखी एक महत्त्वाची बाब म्हणजे अभियानाची माहिती सर्व नागरिकांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी स्वयंसेवकांनी पुढे यावे, यासाठी स्वयंसेवकांनी हर घर तिरंगा या संकेतस्थळावर जाऊन नोंदणी करणे आवश्यक आहे. याकरिता, एन.एस.एस., महाविद्यालयीन विद्यार्थी व इतरांना स्वयंसेवक म्हणून नोंदणी करता येईल.

९. या “हर घर तिरंगा” अभियानाच्या अनुषंगाने “तिरंगा मेला” याचेही आयोजन करण्याबाबत सूचना प्राप्त झालेल्या आहेत. त्यानुसार कार्यवाही करण्यात यावी. ज्याप्रमाणे “सरस” प्रदर्शनाचे आयोजन होत असते. त्याच धर्तीवर आयोजन व्हावे.

१०. “हर घर तिरंगा” अभियानांतर्गत जे कार्यक्रम / उपक्रम साजरे होत आहेत, त्याची कार्यक्रम पूर्व व पश्चात प्रचार-प्रसिद्धी करावी. त्यासाठी जिल्हा माहिती अधिकारी यांनी कार्यवाही करावी.

११. तिरंगासह सेल्फी सारख्या उपक्रमांवर विशेष लक्ष देऊन नागरीकांनी आपल्या सेल्फी संकेतस्थळावर अपलोड करणेही महत्त्वाचे आहे.

१२. या कार्यक्रमांची छायाचित्रे राज्य समन्वयकाकडे पाठवणे, आपल्या स्तरावरून छायाचित्र अपलोड करणे या बाबीही या अभियानात महत्त्वाच्या आहेत.

१३. अभियान संपन्न झाल्यानंतर त्याविषयीचा अहवाल सादर करणे ही आवश्यक आहे.

१४. “हर घर तिरंगा” अभियानांतर्गत केंद्र शासनाकडून आतापर्यंत आलेल्या सूचना आपणापर्यंत अग्रेषित करण्यात आलेल्या आहेत. यापुढेही वेळोवेळी ज्या सूचना प्राप्त होतील त्या आपणापर्यंत अग्रेषित करण्यात येतील. तोपर्यंत या सूचनांच्या अनुषंगाने तात्काळ कार्यवाही सुरू करण्यात यावी.

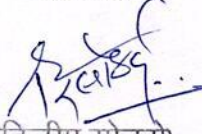
१५. या अभियानासाठी शासनाकडून कोणताही निधी उपलब्ध करून देण्यात येणार नसून, प्रत्येक विभागांनी / कार्यालयांनी आपापल्या आर्थिक तरतुदी मधून सदर अभियान साजरे करावयाचे आहे.

१६. “हर घर तिरंगा” अभियानासंदर्भात एक केंद्री संपर्कासाठी सांस्कृतिक कार्य संचालनाच्या स्तरावर एक कक्ष निर्माण केलेला आहे. श्री संदीप बलखंडे, सहाय्यक संचालक, भ्रमणध्वनी क्र. ९७६३० ६८०८३ यांची या कक्षाच्या प्रमुख पदी नियुक्त करण्यात आलेली आहे. या अभियाना दरम्यान काही समस्या/प्रश्न उद्भवल्यास कृपया सांस्कृतिक कार्य संचालनालयाच्या या कक्षाशी संपर्क साधावा.

१७. अधिक माहितीसाठी/ स्वयंसेवक नोंदणीसाठी / सेल्फी अपलोड करण्यासाठी व तपशीलवार माहितीसाठी <https://harghartiranga.com> या संकेतस्थळाला कृपया भेट द्यावी.

उपरोक्तप्रमाणे काही ठळक सूचना अग्रेषित करण्यात येत आहेत. याशिवाय केंद्र शासनाकडून प्राप्त सादरीकरणामध्ये तपशीलवार सूचना दिलेल्या आहेत. सदर सूचनांप्रमाणे योग्य ती कार्यवाही आपल्या स्तरावरून करण्यात यावी, ही विनंती.

आपला,

(दिलीप सोळंकी)

कक्ष अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

सोबत: केंद्र शासनाकडील सादरीकरण.

प्रत:

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. मा. उपमुख्यमंत्री, नगर विकास विभाग यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
३. मा. उपमुख्यमंत्री, नियोजन व वित्त, यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
४. मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
५. सर्व उपसचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. सर्व अवर सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. सर्व कक्ष अधिकारी, सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
८. निवड नस्ती सां.का ४.

Har Ghar Tiranga

**Presentation to States and Union Territories
31 July 2025**

- Since 2022 Har Ghar Tiranga an annual feature of events of Independence Week
- The initiative is aimed creating a personal bond with the national flag of India
- This year Har Ghar Tiranga events have been divided into 3 phases
- Phase 1 will start from 2nd August and go on till 8th August 2025
- Phase 2 will start from 9th August and go on till 12th August 2025
- Phase 3 will start from 13th August and go on till 15th August 2025

1. Starts early – 2nd August onwards – longer duration of campaign
2. Phase wise campaign – 3 different phases
3. Visual led outreach - Lighting and Decorations in public places start early
4. Anchored in reinvigorated spirit of nation building and personal commitment
5. Gratitude to soldiers and security personnel
6. Volunteer Programme – snowball effect

Focus – Phase 1

- Set and invoke patriotic mood
- Create tricolor visual references in public places
- Bring alive the history of the national flag in public discussions
- Act as a countdown to August 15
- Ensure outreach via Tiranga Volunteers

Phase 1 : 2nd August - 8th August 2025 (1/6)

- Decorating school walls and boards with Tiranga inspired art
- Share pictures on social media with #harghartiranga2025
- Showcasing exhibition of Tiranga
- Ministry of Culture has curated an exhibition on Tiranga
- It will be available for download on HGT website
- Exhibitions may be displayed in schools, public spaces, railway stations, airports, government buildings and during VIP programmes
- Coverage may be spread across 79 locations

- Hosting **Tiranga Rangoli** competitions:
- Host competitions in schools, colleges, public places such as malls/parks
- Where competitions not feasible – demonstration, workshops may be done
- Large size rangoli art on few street also encouraged
- Participate in **Quiz on Tiranga** on My Gov.
- Ministry of Education and MyGov to host Tiranga Quiz on MyGov platform.
- States and UTs may encourage citizens specially students to participate.
- Locally conduct quiz on history of Tiranga.

- **Tiranga Rakhi Making** Competition or Workshop
- States/UTs to organize workshops in schools, colleges, anganwadis, childcare centers, old age homes, night shelters to ensure maximum outreach
- Encourage malls, corporates, RWAs to host workshops
- Department of Posts (DoP) to deliver rakhis to soldiers and police personnel
- **Tiranga Weaves and Threads** – Public Displays and Installations
- Any activity involving tri color thread, showcasing traditional weaves
- Government of States/UTs to showcase displays in public places such as local markets.

- **Letter writing to Jawans and Police Personnel** celebrating spirit of Tirangas
- Schools to organise letter writing inspired by the values and spirit of the Tiranga
- Focus on thanking soldiers and police personnel for security and service to the nation
- Bulk collection of letters from schools and delivery to soldiers and police personnel
- Support of D/o Post , Central Armed Police Forces, M/o Defence may be sought for seamless delivery

- **Week-long special campaign “हर घर तिरंगा, हर घर स्वच्छता: स्वतंत्रता का उत्सव, स्वच्छता के संग”, as joint collaboration between Department of Drinking Water and Sanitation, Ministry of Jal Shakti and Ministry of Culture, to be observed from 8th to 15th August 2025.**
- **Campaign builds on the spirit of collective celebration and civic unity, combining the essence of freedom with the resolve for Swachhata and Sujalta (Cleanliness and water sufficiency).**
- **Series of activities across villages/ Gram Panchayats under Swachh Bharat Mission (SBM-G) and Jal Jeevan Mission (JJM), including Swachh Sujal Gaon pledges, community clean-up drives, cleanliness of WaSH assets, awareness activities, water conservation, and culminating in flag hoisting ceremonies at key WaSH infrastructure sites including Amrit Sarovars, Public Places, etc on 15th August 2025.**

- **Volunteer for Har Ghar Tiranga**
- Citizens specially youth are encouraged to take the message of the Tiranga door to door and inspire others to hoist the flag and upload Tiranga selfies.
- Website of Har Ghar Tiranga will have details of registration.
- Volunteers will be able to download volunteer certificates from website.
- States and UTs requested to invite top 10 volunteers to 15th August ceremonies in your State/UT capital.

Special Request (Important)

- **Tiranga Lighting & Projection**
- Start as early as possible – preferably 2nd August onwards
- Maximum visibility and reminders via tricolor lighting and decoration
- Where feasible project the Tiranga on any given surface
- Outreach to cover buildings, monuments, bridges, markets, hotels, dams, RWAs
- Special tricolor decorations and lighting in all local markets
- Tiranga themed garlands, diyas, rangoli in public places specially streets, bus stops
- Special notices and announcements may be issued to ensure optimized participation

Focus – Phase 2

- **Bringing People Together**
- **Creating Moments**
- **Celebratory Tone**
- **Tricolor Visibility Everywhere**
- **Sale of Tiranga**
- **Media Spotlight**
- **Selfie Upload**

- **Big Event – Tiranga Mahotsav**
- **Organize State/UT level VIP event at a centrally located venue with high janbhagidari**
- **Event to be held in presence of VIP - Chief Minister, LG, Governor of the State/UT**
- **Ensure presence of Local MLA, MPs and other achievers, sportspersons at the event**
- **Audience members to have Tirangas in hand**
- **Venue to be decorated in tricolor theme**

- The VIP event to comprise of two key activities
- **Tiranga Mela** : focus on local products, participation of SHGs.
- **Tiranga Concert** : focus on patriotic songs with well known singers.

Mela Components

- Organize Tiranga Mela (similar to Saras Mela)
- Collaboration with Ministry of Rural Development for stall support if required
- Sale of Tiranga color theme items (garland/diyas food/clothing/ handicraft etc.)
- Display of Tiranga exhibition during the mela.
- HGT selfie-booths to be prominently displayed and facilitated with proper branding for encouraging selfie uploads on the website www.harghartiranga.com.

Suggested Flow of VIP Programme

- Arrival and walk through mela area
- Interaction with people at stalls
- Guided walk-through exhibition on Tiranga
- Arrival on stage
- Welcome and Felicitation
- Speeches
- Playing of Tiranga Anthem
- Tiranga Concert*
- Departure
- *VIP may attend starting 1-2 songs incase of time constraint

- **Tiranga Bike Rally and/or Tiranga Cycle Rally**
- Organize Tiranga bike and cycle rallies
- Seek support and collaboration of NSS, CAPF and others
- Play the Tiranga Anthem and other patriotic songs

- **Tiranga Yatras with high Janbhagidari**
- Organize Tiranga Yatras with very long spread of tricolored fabric/flags in hand.
- Ensure coverage across urban and rural areas, across blocks and panchayats
- Ensure participation of school children, youth and people of all segments of society
- Create long human chains. **Setting of records are encouraged**
- Play the Tiranga Anthem and other patriotic songs

- **Tiranga sale and distribution**
- **Active participation of SHGs**
- **Ensure maximum local production and procurement**
- **Coordinate with E-Commerce Vendors**
- **Ensure on time / adequate sale and distribution of flags**
- **Keep number of Household in your State/UT in consideration while planning**

- **Media Amplification and Activation**
- Ensure media amplification through State PIBs and DIPRs
- **One press conference**, Regular press releases
- Special outreach via radio
- **Social media amplification using #HarGharTiranga2025, #HarGharTiranga**
- Amplification via local achievers, sports persons, celebrities
- Tag Ministry of Culture and AKAM handles for national amplification of local efforts.
- **Share real-time pictures and updates in HGT 2025 STATE NODAL GROUP**
- Tiranga Anthem to be made part of programmes and media coverage
- Change social handle and website banners to Har Ghar Tiranga

Focus – Phase 3

- Display of the flag at home, office, car
- Selfie Upload
- Tricolor Visibility Everywhere
- Records with Tiranga
- Media Spotlight
- Data sharing with Ministry of Culture

Phase 3: 13th August – 15th August 2025

- **Flag hoisting**
- Ceremonies across the country
- Participation of all
- Coverage : Urban and Rural
- **Selfie with Tiranga**
- Uploads on the website www.harghartiranga.com

Har Ghar Tiranga

**Presentation to States and Union Territories
31 July 2025**